

DOI: 10.32347/2076-815x.2020.75.249-261

УДК 72.01. (477)

к.арх. **Марковський А.І.**,
Andrii_Markovskyi@ukr.net, ORCID: 0000-0002-9499-4434,
відділення синтезу пластичних мистецтв НАМ України

ТРИ ЕТАПИ ПЕРЕХОДУ ВІД «СТАЛІНСЬКОГО АМПІРУ» ДО МОДЕРНІЗМУ НА ПРИКЛАДІ КИЄВА

Поданий аналіз соціо-політичних факторів що призвели до трансформації архітектури Радянського союзу в середині 1950-х років. Порівнюються дві моделі впливу владних еліт на генезис архітектури періоду з тотожним хронологічно світовим контекстом. Автор виокреслює три етапи переходу від неокласичної архітектури до радянського архітектурного модернізму та функціоналізму, ілюструючи систематизацію відповідними прикладами київської забудови. В якості об'єктів приведені: конкурс на монумент арки «На честь 300-річчя возз'єднання України з Росією», трансформації в завершальній стадії реалізації відбудови вул. Хрещатик та житлова забудова мікрорайонами від початку 1950-х до початку 1960-х.

Ключові слова: авангард; неокласика; сталінський ампір; функціоналізм; радянський архітектурний модернізм.

Постановка проблеми. 4 листопада 1955 року виходить постанова ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР № 1871 «Про усунення надмірностей у проектуванні і будівництві», що ознаменувала собою перехід від неокласичної забудови до модернізму в радянській архітектурі. Тогочасні пересічні громадяни сприймали заклики до форсованого будівництва саме житла з оптимізмом та надією, у масовій свідомості наступних десятиліть зміни ці маркуються вже як деградація архітектури, прив'язуючи їх, передусім до конкретної політичної волі.

Однак означений процес, хоч і був стимульований партійним курівництвом, містив вагомі внутрішньоархітектурні причини та об'єктивні мотивації, розпочався значно раніше заявленої постанови та продовжувався ще декілька років, маючи перехідні етапи. Саме аналізу кон'юнктури, першопричин та, власне, етапів на прикладі Києва і присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означений період радянського архітектурного поступу через силу та кардинальну рішучість змін знаходив та продовжує знаходити відображення в численних науково-популярних та професійних дослідженнях. Ми вважаємо за доцільне розділити їх на три групи.

До першої належать статті та мемуари безпосередніх учасників процесу, архітекторів, що займалися практичною діяльністю в середині 1950-х років. Чимало інформації зібрано у випусках журналу «Архитектура СССР» відповідних років, а також у двотомному виданні «Мастера советской архитектуры об архитектуре». До другої групи відносяться з історії архітектури, видані за радянських часів. Передусім це монографії та статті О. В. Рябушина, А. В. Іконнікова, С. О. Хан-Магомедова. Дотичні до теми праці Ю. С. Асеєва, С. К. Кілессо, З. В. Мойсеєнко та ін. До третьої групи ми можемо віднести дослідників, що опрацьовують питання після розпаду Радянського союзу та можуть дозволити собі незаангажований в політичних моментах критичний аналіз. Передусім даному періоду присвятив численні статті та інтерв'ю Д. С. Хмельницький; тема піднімається в роботах Б. Л. Єрофалова-Пилипчака, Б. С. Черкеса та багатьох інших.

Основна частина. Означена постанова, що проголошувала «боротьбу з надмірностями», стала широковідома за межами професійних архітектурних кіл та, враховуючи вплив на галопуючу розбудову міст СРСР на фоні витку індустріалізації 1960-х, по-справжньому сформувала нове середовище існування більшості містян. Відповідно, створивши «нову природу» для величезних мас населення, знайшла своє відображення у масовій культурі. Проте «популярність» серед широких верств, після перших років піднесення, виражалася передусім у негативному ставленні до означених змін. Однак процес переходу був неоднорідним, досить тривалим в часі та вельми неоднозначним. Зауважимо, що багато в чому він був подібним до попереднього переходу від авангарду до сталінського ампіру [1]. Наведемо декілька ключових, на наш погляд факторів, що у сукупності своїй ініціювали відповідний розвиток.

Першою та головною внутрішньомистецькою причиною, на наш погляд, була обмеженість тезаурусу неокласичної архітектури. Індустріалізація та стрімке розростання міст, як і на початку ХХ ст. ставили перед зданими нові виклики, прикладів вирішення яких не було в попередніх історичних періодах. На межі століть це призвело до виникнення Модерну в архітектурі, тепер же мав прийти Модернізм. Хоча радянська неокласика була далека від прямого повторення російської класицистичної архітектури, можливості втілення нових прийомів та засобів будівництва в ній були сильно обмежені.

Звідси бере початок вирішальний політичний фактор – архітектура неокласики у радянському варіанті, як і варіанту німецькому, була ревіталізована не в останню чергу в якості імплементації волі конкретного замовника, вождя. Д. Хмельницький у своїх численних статтях та інтерв'ю стверджує тезу про «архітектора Сталіна» як одноосібного замовника, воля

якого була єдиним об'єктивним мірилом відповідного стилю. Менш категоричними у своїх роботах виступають Іконніков та Хан-Магомедов, апелюючи до численних соціальних факторів та бекграунду часу вцілому. Між тим всі дослідження сходяться в тому, що неокласична архітектура була прив'язана до культу вождя, тоді як модернізм (та функціоналізм) були звернені на задоволення потреб широких мас населення. Після смерті Сталіна та невдалої спроби Берії захопити владу, Хрущов, що очолив державу, виступає з різкою критикою «культу особистості» на XX з'їзді КПРС. Система позбавляється ознак авторитаризму (лишаючись, безумовно, тоталітарною). Відповідно, пропаганда стає порівняно менш значимою, стверджуючи саму ідею комунізму, а не конкретні символи, властиві конкретним персоналіям. Відповідно в архітектурі акцент переходить від створення окремого виразного парадного образу до вирішення нагальних проблем широких верств населення. З відходом авторитарної моделі культу особистості, ампірні варіації ставали все більш недоречними.

Стрімке зростання периферії міст також гостро ставило питання щодо організації житлового простору, нових «спальних» районів. Досвід забудови автономних робітничих кварталів, так званих соцміст, ще наприкінці 1920-х років (Проект Весніних для працівників Дніпрогесу 1927-1932 рр., проект «Новий Харків» П.Ф. Альошина для працівників харківського тракторного заводу і т.д.) показав перспективність відповідного підходу, що згодом буде втілений у забудові мікрорайонів. Аналізуючи конкурс на відбудову Хрещатику, Д. С. Хмельницький обґрунтовано та послідовно піддаючи критиці саму постановку проблеми, зазначає: «Місто вважалось феодалним центром із вражаючими архітектурними ансамблями, оточеними нечіткою та фрагментарною масою схематично вказаних районів. Під «мистецтвом містобудування» розуміли планування визначних ансамблів і не більше того» [2, с. 329]. Тобто радянське міське планування в цілому займалося питанням упорядкування лише центральної частини міст, лишаючи проблеми периферії майже без уваги і нехтуючи катастрофічною ситуацією з розселенням десятків тисяч людей без житла. Ситуація, що на порядок активізувалася у повоєнний період на фоні страшних руйнувань. Однак, як зазначає Хмельницький, коментуючи створення Комітету по справам архітектури при Раді Міністрів СРСР 1943 року на чолі з Мордвіновим, «Зрозуміло, що для радянської влади проблема відновлення зруйнованих радянських міст була, перш за все, «художньою» [2, с. 323]. Відповідна ситуація з зосередженням усіх ресурсів передусім на монументальній пропаганді існувала передусім в умовах авторитарної системи.

На хвилі індустріалізації, з одночасною необхідністю швидкого відновлення міст, все гостріше ставиться питання впровадження нових засобів будівництва. У 1928 році в Стройкомі РРФСР була створена Секція типізації на чолі з М. Гінзбургом [3]. В. О. Веснін у 1944 р. зазначав: «Найважливішим знаряддям сучасної будівельної техніки є стандарт. Саме стандарт відкриває найширші можливості для розвитку будівельної промисловості» [4, с. 58]. У 1946–1947 рр. Комітет у справах архітектури рекомендував до реалізації більше двохсот типових проектів житлових і громадських будівель [3]. Про типологізацію елементів опорядження говорить і архітектор Добровольський у 1951 році [5].

Головною соціальною передумовою була катастрофічна нестача житла у містах, що гостро відчувалася ще в передвоєнний період, але після Другої світової досягла кризових масштабів. Генеральний план Києва 1946–1949 рр., створений під керівництвом Власова не враховував (а на нашу думку, ігнорував) реальну кількість населення, яке необхідно було розселити, особливо враховуючи стрімку динаміку його повоєнного зростання. Аналогічний аспект спостерігався при плануванні багатьох інших міст на теренах СРСР повоєнного періоду, що призвело до необхідності докорінної ревізії відповідних планів у подальшому [3].

Другий Всесоюзний З'їзд Радянських Архітекторів (26 листопада - 3 грудня 1955 р) робить акцент на індустріалізації будівництва фактично повторює офіційну лінію партійної риторики про «боротьбу з надмірностями» [6]. Хан-Магомедов зазначає, що перехід до типового житлового будівництва дозволив вирішити три основні проблеми:

- 1) Зупинити, а потім і вирішити жахливу кризу у житловому будівництві;
- 2) Забезпечити посімейне розселення містян на противагу покімнатній практиці комунальних квартир;
- 3) Повернення радянської архітектури до загальносвітового мистецького поступу. [3].

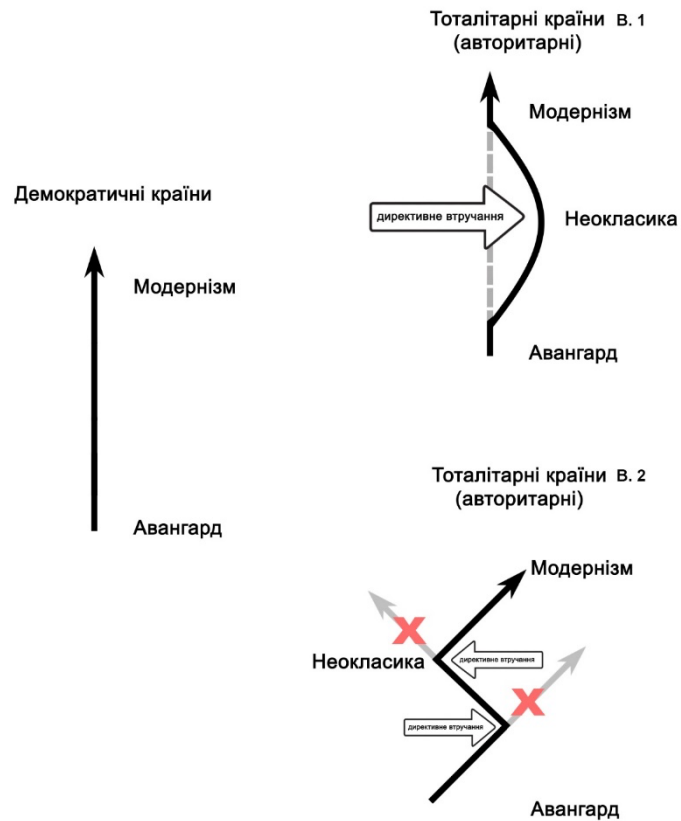
Хан Магомедов і Хмельницький і Іконніков в різних своїх статтях та монографіях, погоджуючись в загальних наслідках, описують момент переходу дещо по-різному в залежності від контексту. Проаналізувавши їх праці та роботи інших дослідників починаючи від 1980-х та, особливо, від розпаду СРСР, ми можемо викреслити наступну схему (Таб. 1). Зазначимо, що для спрощення архітектурний поступ в демократичних країнах західної Європи сприймається як прямий рух від авангардної архітектури до численних варіацій модернізму, що ввійшли в глобальне поняття «інтернаціонального стилю». Відповідний генезис в Радянському союзі зазнає значного диктативного тиску в середині 1930-х років, що також є тотожним для всіх дослідників.

Однак далі архітектурознавці, сходячись по-суті, між тим по-різному означають сам момент переходу середин 1950-х. З одного боку постулюються фрази про «повернення архітектури до загальносвітового руслу» (В.1), з іншого зазначається новий різкий злам або розворот (В.2). При тому обидві моделі можуть існувати в одних і тих самих авторів навіть в лоні однієї публікації (наприклад, Хан Магомедов [3], Хмельницький [7, 8] та ін.). Ми вважаємо цей феномен наслідком того,

що автори не ставили собі за мету формалізувати весь складний та багатогранний процес в межах однієї умовної моделі.

Між тим, ця, здавалося б, другорядна та не суттєва невизначеність призводить до полеміки. Загалом, на наш погляд, позиція Хмельницького стосовно архітектури тотожна позиції Хан Магомедова та Іконнікова, однак він, будучи переконаним антисталіністом, критикує своїх колег за відсутність на його думку прямої та безапеляційної позиції саме по-політичним аспектам, які, на його думку, були вирішальними в даному контексті.

Враховуючи всі зазначені перед тим внутрішньомистецькі процеси, що ініціювали відхід від неокласики, ми вважаємо, що сам факт втручання партійного керівництва є безапеляційним доказом саме перелому, що відбувся в досить короткий термін. Без відповідного втручання за умов відсутності або самоусунення тоталітарної еліти, процес все одно був би логічним та незворотнім, але протікав би значно толерантніше та пролонгованіше в часі. Ми вважаємо, що для СРСР та для Німеччини з жорсткими тоталітарними моделями управління, які приділяли позачергову увагу архітектурі та монументальній пропаганді є характерною саме друга модель (В.2). Перша модель з владним тиском, що скорегував, але принципово не порушив

Таб.1 Схема генезису архітектури від авангарду до модернізму

органічний поступ архітектури, характерна для Італії: з приходом фашистів до влади італійський авангард набуває певних атрибутів монументальної пропаганди, зорієнтованої на неокласичні традиції, однак без радикального протиставлення та таврування архітектури попереднього десятиріччя як «помилкової» (що відбувалося в СРСР та Німеччині). Після Другої світової війни з усуненням відповідної партії, архітектура так само планомірно повертається на шлях інтернаціонального стилю. Знов таки, без різкого засудження попереднього досвіду. Дана відмінність є, на наш погляд, ключовою для розуміння механізму та майбутніх наслідків переходу від «сталінського ампіру» до модернізму та функціоналізму в СРСР.

Хмельницький, як і інші дослідники, акцентує увагу на тому, що на фоні боротьби з декором, саме поняття естетики та краси було поставлено партійними функціонерами на другий план на догоду економіці та технологічності. Архітектура стає підпорядкована будівництву, про що красномовно свідчить розформування Академії архітектури СРСР на чолі з Мордвіновим (якого Хрущов формально зробив основним винуватцем декоративності післявоєнної архітектури) та створення Академії будівництва та архітектури СРСР [7]. Хмельницький підкреслює порядок слів у назві новоствореної установи.

Відповідно, архітектура Радянського союзу після 1955 року починає відходити від мистецтва як такого, все більше переходячи в залежність від будівельної галузі. Процес, який властивий саме плановій економіці тоталітарної системи. З цим пов'язана значна деградація рівня проектів «на місцях», особливо в масовому житловому будівництві на периферії.

Ми можемо розділити відповідний процес переходу на три стадії:

1) Початок 1950-х років. Внутрішня криза сталінської неокласики. Офіційний курс архітектури ще лишається не змінним, однак наростає процес критики в архітектурних колах, все частіше на сторінках професійної преси виходять статті про необхідність впровадження новітніх технологій, стандартизації, крупнопанельної збірки та ін. Перші виступи проти занадто дорогого декору.

2) 1955- кінець 1950-х. Початок процесу переходу на нові принципи в архітектурі після виступів Хрущова та постанов по боротьбі з надмірностями. Пошуки нових засобів виразності, спроби добудови незавершених проектів з меншою кількістю декору. Визначення нового офіційного курсу та спроби архітекторів «домовитися» з владною елітою стосовно необхідності деяких естетичних аспектів.

3) Кінець 1950-х – і до розпаду СРСР. Кристалізація нових підходів. Остаточний перехід архітектури від неокласики до модернізму в ключових

проектах та функціоналізму в масових. Вираження естетики та гармонії через комплексний підхід до забудови мікрорайонів та кварталів, а не окремих споруд та ансамблів. Тотальна типологізація будівництва, домінування інженерно-будівельної галузі над архітектурою.

Розглянемо зазначені етапи на прикладі київських проектів того часу.

Одним з останніх змагань, що передбачав вирішення в тезаурусі сталінського ампіру, тобто, того, що відноситься до першого етапу в руслі нашої теми, був конкурс на Тріумфальну арку в Києві «На честь 300-річчя возз'єднання України з Росією», оголошений у 1954 році. Завданням передбачалося зведення Тріумфальної арки як окремого монументу на в'їзді на міст Патона зі сторони правого берегу. Вона повинна була розміщуватися на осі основної магістралі. Загалом було подано 257 професійних та 61 аматорський проект [9] що засвідчує значний резонанс у тогочасному архітектурно-мистецькому полі. Деякі з представлених проектів, аналогічно до концептів нереалізованої тріумфальної арки на Хрещатику у проектах Тація та Власова [10], пропонують використовувати арку для розведення транспортних потоків в двох рівнях (перекидаючи пішохідний міст згори). Більшість концептів, однак, трактують арку суто як декоративний монумент в дусі відповідних ремінісценцій. Неокласична архітектура в даному випадку проявляється саме як засіб монументальної пропаганди, для підсилення ефекту якого якнайкраще підходить відповідний декор, скульптурна пластика та багата палітра декоративних елементів.

Проект значно менш відомий у сучасному архітектурному полі, через те, що його реалізація так і не була розпочата. Причин тому можна виявити декілька. Окрім кардинальної зміну вектору розвитку радянської архітектури, що відбудеться за рік після оголошення конкурсу, дослідники Голобородько та Проценко відмічають принципове протиріччя, закладене в самому завданні: «об'єднати в образному рішенні дві несумісні тенденції – і дружби, і тоталітарної державності» [9, с. 3]. Тобто образ арки в традиційному ампірному її виразі на стільки сильно асоціюється в суспільстві з військовою перемогою, тобто силовою, насильницькою дією, що не лишає місця образу дружби та мирного об'єднання, міф про яке старанно тиражувався великоімперською і, спадково, радянською пропагандою. Відповідно, в середині 1950-х відповідний стилістичний тезаурус стає все більш невідповідним кон'юнктурі після смерті авторитарного вождя. Зрештою, тріумфальна арка як архітектурна форма відходить з креаторського поля разом зі сталінською неокласикою. Залишивши, між тим, відбиток на радянському архітектурному модернізмі, що значно пізніше реалізує задум у вигляді арки дружби народів в Хрещатому парку на дніпровських кручах.

Після постанови ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР № 1871 від 4 листопада 1955 року «Про усунення надмірностей у проектуванні і будівництві» намічається нова зміна підходів у будівництві в Радянському союзі загалом та Києві зокрема. Флагманський проект, зведення якої було розпочато після підведення підсумків конкурсу на відбудову Хрещатику, був завершений з урахуванням нових реалій під керівництвом А. В. Добровольського [5]. Враховуючи соціальний запит та політичну волю, акцент в забудові все більше зміщується в сторону зведення передусім житлового фонду, навіть у титульних парадних проектах центральної частини міста, що також мали виражати новий вектор пріоритетів. «Основною висотною спорудою Хрещатика стали не готель “Москва” (тепер “Україна”) на сьогоднішньому Майдані Незалежності і не споруда Міської Ради, як планувалося, а житловий 14-поверховий будинок по осі вул. Б. Хмельницького, споруджений у 1951—1956 рр. <...> який є головним вертикальним акцентом всього Хрещатика». [11, с. 72]. Також поступово, але неуклібно зменшується питома вага адміністративних споруд у забудові, що за Б. С. Черкесом пов’язано з нівеляцією політичного замовлення на декларативні ознаки формальної незалежності УРСР.

Трансформації у забудові вулиці торкалися не лише запланованих споруд, але й тих, що вже були на стадії зведення: «Будівля Міської Ради була понижена у процесі реалізації з 17-ти до 10-ти поверхів, а готель “Москва” - з 24-х до 14-ти поверхів <...> абсолютно незважаючи на думку авторів проекту» [11, с. 77]. З будівлі зникають карнизи, завершення даху зі шпилем, скульптурна пластика. Реалізований варіант є спробою «примирити» базовий неокласичний проект з новітніми умовами та обмеженнями, тобто тим перехідним етапом, коли архітектори в пошуках нових засобів виразності намагалися знайти компроміс між концептуально різними вимогами та підходами. Фактично, саме цей досвід засвідчив безперспективність відповідної ідеї поєднання діаметрально протилежних у своїх засобах виразності архітектурно-творчих напрямків.

На контрасті з означеними спорудами виступає наземний павільйон станції метро Хрещатик, що розробляється А. В. Добровольським та В. Д. Елізаровим в 1959-1960 рр. [10]. Черкес зазначає, що «А. Добровольський згадав своє юнацьке захоплення авангардом і побудував цей павільйон у кращих традиціях радянського конструктивізму» [11, с. 77]. Вважаємо, що мається на увазі повернення до лаконічної простоти та «чистих» конструктивних рішень, що були притаманні «доампірній» авангардній архітектурі, а тепер еволюціонують уже в новий стильовий напрям радянського архітектурного модернізму: «об’єм будівлі вирішено у відповідності з новими тенденціями в будівництві, де вперше в Україні застосована нова конструкція

монолітної залізобетонної оболонки двоякої кривизни» [12, с. 68]. До кінця 1950-х архітектура СРСР загалом та Києва зокрема остаточно переходить в русло нового стилю.

Найбільш показово ця трансформація відобразився в розбудові периферії, а саме численних житлових «спальних» районів, що на хвилі стрімкої індустріалізації та індукованої нею урбанізації виростають на обох берегах Дніпра. Перші післявоєнні житлові будинки переважно 3-4 поверхові, цегляні та декоровані керамікою та скульптурою відповідно до домінуючих тенденцій (як, наприклад забудова за проектом 1-302-І вздовж вулиць Кіквідзе, Бастіонної та Підвисоцького [5]). Відповідні проекти хоча і є типологізованими, однак зводяться за традиційними на той час будівельними схемами, майже без впровадження механізації процесу. В другій половині 1950-х в масове будівництво набуває значних обертів, одночасно забудовуються цілі житлові райони (Першотравневий, Відрадний, Соц. місто на Дарниці, перша черга Нивок та ін.), впроваджуються будинки серій 438, 464 та 480 [13]. Забудова ведеться на периферійних, майже вільних територіях, що дозволяє згрупувати будинки в мікрорайони, доповнивши їх відповідною інфраструктурою дит. садків, шкіл, магазинів та громадських споруд. Поступово формується нова містобудівна концепція. Індустріалізація будівництва призводить до впровадження все більшої кількості типових прийомів та функціональних блоків споруд. Фактично, рядова житлова та соціальна забудова переходить до функціоналізму. Розвиток міста у відповідному напрямку продовжується на початку 1960-х років з подальшим прискоренням темпів будівництва. Однак підйом економіки з одного боку та збільшення питомої ваги однотипної забудови з іншого спонукають до формування визначних акцентів відповідної забудови за рахунок певної індивідуалізації об'єктів соціального призначення, що прикрашаються керамічними панно, суперграфікою та іншими елементами декору (яку, однак, суворо супідрядні архітектурній формі), парків та ландшафтних рішень, що з часом знов починають доповнюватися скульптурою. Відповідно, в означених ключових об'єктах проявляється архітектурний модернізм. Кульмінацією розвитку даної концепції мікрорайонної забудови з синтезом функціоналізму в рядовій забудові та модернізму в організації акцентів у Києві ми, як і більшість сучасників, вважаємо житловий масив «Русанівка», (архітектори Г. . Кульчицький та В.Є. Ладний та ін.) зведення якого розпочалося 1961 року.

Висновки.

Процес переходу від неокласичних ремінісценцій до архітектури модернізму та функціоналізму в Радянському союзі загалом та Києві зокрема

був тривалим та складним. Велика кількість факторів та суб'єктивних думок досі індукує дискусії стосовно ролі та наслідків відповідної події як серед широких верств населення так і серед професійних теоретиків архітектури. Беззаперечним же визнається непересічне значення даної трансформації для генезису архітектурно-мистецького поля, що досі має визначальний вплив на архітектурний ландшафт вітчизняних міст і, передусім, Києва. Численні професійні дебати по-суті зводяться до двох моделей розвитку архітектури, маркуючи середину 1950-х як «злам» або «повернення» курсу розвитку мистецтва. Не залежно від обраної моделі, ми визначаємо три етапи відповідного переходу: від внутрішньоархітектурної постановки проблеми, через спробу синтезу на фоні політичних змін та директивного розвороту курсу владними елітами, до кристалізації нового стилю (або, точніше, симбіозу модернізму та функціоналізму).

Список джерел

1. Марковський А. І. От конструктивизма к ампиру: смена политики или кризис культуры? // *Colloquia litteraria Sedlcensia*. Tom XII. Człowiek wobec sytuacji kryzysowych w literaturze, sztuce i kulturze. – Siedlce, 2014. – С. 175–187.
2. Chmelnizki D.: Soviet Town Planning during the War, 1941-1945 [In]: *A Blessing in Disguise. War and Town Planning in Europe 1940-1945*". Jorn Düwel/ Niels Gutschow Eds. Dom publishers, Berlin, 2013.
3. Хан-Магомедов, С.О. Хрущевский утилитаризм: плюсы и минусы // *Эстетика "оттепели": новое в архитектуре, искусстве, культуре* / ред. О. В. Казакова. - М.: РОССПЭН, 2013. - С. 110-133
4. Мастера советской архитектуры об архитектуре : Избранные отрывки из писем, статей, выступлений и трактатов. В 2 т. Т. 2. / ред. М. Бархіна [та ін.]. - М. : Искусство, 1975. - 584 с. : іл.
5. Ковешникова О. В. Творчість А. В. Добровольського в контексті розвитку архітектури України 1930 –1980-х років. Дисертаційне дослідження. . – К: НАОМА, 2020
6. Второй Всесоюзный съезд советских архитекторов. 26 ноября-3 декабря 1955 г.: Сокращенный стенографический отчет. М: Гос. издательство литературы по строительству и архитектуре, 1956. 394 с.
7. Хмельницький Д.С. Конец стиля. К пятидесятилетию гибели сталинской архитектуры // *Проект Классика*. – М, 2005 – Вип. XIII-MMV – С. 142-149.
8. Хмельницький Д.С. Наследие С. О. Хан-Магомедова: значение, проблемы, лакуны // *Хан-Магомедовские чтения*. – Москва — Санкт-Петербург: Коло, 2015. – С. 26-34.

9. Куковальська Н.М., Голобородько ОВ., Проценко Б.Ф. Триумфальна арка в місті Києві. Конкурсні проекти на честь 300-річчя возз'єднання України з Росією: Каталог. – К : «Софія Київська», 2002
10. Єрофалов-Пилипчак Б.Л. Архитектура советского Киева - К. : А+С, 2010.–638 с.
11. Черкес Б.С. Національна ідентичність в архітектурі міста: Монографія. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. — 268 с.
12. Ковешникова О.В. Формування і реалізація авторських творчих методів А, Добровольського в архітектурній практиці // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. К: КНУБА – 2013 – Вип. 33. – 63-70.
13. Новосад І.Г. Історія забудови типовими житловими будинками столиці України Києва// Сучасні проблеми архітектури та містобудування. К: КНУБА – 2015 – Вип. 41. – 158-161.

к. арх. Марковский А.И.,
отделение синтеза пластических искусств НАИ Украины, г. Киев

ТРИ ЭТАПА ПЕРЕХОДА ОТ «СТАЛИНСКОГО АМПИРА» К МОДЕРНИЗМУ НА ПРИМЕРЕ КИЕВА

В статье представлен анализ социо-политических факторов, которые привели к трансформации архитектуры Советского Союза в середине 1950-х годов. Сравниваются две модели влияния провластных элит в генезис архитектуры периода с тождественным хронологически мировым контекстом. Автор выделяет три этапа перехода от неоклассической архитектуры к советскому архитектурному модернизму и функционализму, иллюстрируя систематизацию соответствующими примерами киевской застройки. В качестве объектов приведены: конкурс на монумент арки «В честь 300-летия воссоединения Украины с Россией», трансформации в завершающей стадии реализации восстановления ул. Крещатик и жилая застройка микрорайонами с начала 1950-х до начала 1960-х.

Ключевые слова: авангард; неоклассика; сталинский ампир; функционализм; советский архитектурный модернизм.

PhD architecture Markovskyi Andrii,
Scientific Secretary of the Department of Plastic Arts Synthesis
at National Academy of Arts of Ukraine

THREE STAGES OF THE TRANSITION FROM THE "STALINIST EMPIRE STYLE" TO MODERNISM ON THE EXAMPLE OF KYIV

The article presents an analysis of socio-political factors that led to the transformation of the architecture of the Soviet Union in the mid-1950s. The factual material and works of numerous architects and researchers are structured. Two models of influence of power elites on the genesis of architecture of the period with an identical chronologically global context are compared.

The author describes three stages of the transition from neoclassical architecture to Soviet architectural modernism and functionalism, illustrating his own systematization with appropriate examples of Kyiv development. 1) The beginning of the 1950s: the internal crisis of Stalin's neoclassicism, the growth of protests within the architectural community (especially after 1953); 2) 1955 – end of the 1950s: the search for new means of expression, attempts to complete unfinished projects at the intersection of neoclassicism and modernism, options for "compromise" between styles in the work of individual architects; 3) End of the 1950s – and until the collapse of the USSR: the crystallization of new approaches and the final transition to modernism in key projects and functionalism in mass media. These stages are studied on the example of Kyiv projects of that time. The corresponding objects are: competition for the monument of the Arch "In honor of the 300th anniversary of the reunification of Ukraine with Russia", transformation in the final stage of implementation of the restoration of Khreshchatyk street and residential development in micro-districts from the early 1950s to the early 1960s, respectively.

Keywords: avant-garde; neoclassicism; "Stalinist Empire"; functionalism; Soviet architectural modernism .

REFERENCES

1. Markovskyi A. (2014). From constructivism to empire: a change of policy or a crisis of culture? *Colloquia litteraria Sedlcensia. Tom XII. Człowiek wobec sytuacji kryzysowych w literaturze, sztuce i kulturze*. – Siedlce, 2014 . – pp. 175–187. {In Russian}.
2. Chmelnizki D. (2013). Soviet Town Planning during the War, 1941-1945 [In]: A Blessing in Disguise. War and Town Planning in Europe 1940-1945". Jorn Düwel/ Niels Gutschow Eds. Dom publishers, Berlin, 2013. {In English}

3. Khan-Magomedov S. (2013) Khrushchev's utilitarianism: pros and cons [in]: The aesthetics of the "thaw": a new architecture, art, culture / ed. O. Kazakova. Moscow: ROSSPEN, 2013. - pp 110-133. {In Russian}.
4. Masters of Soviet architecture about architecture: Selected excerpts from letters, articles, speeches and treatises. In 2 vols. Vol. 2./ ed. M. Barkhin. [and etc]. - Moscow: iskusstvo, 1975. {In Russian}.
5. Kovesnikova O. (2020) Creativity of A.V. Dobrovolsky in the context of the development of the architecture of Ukraine 1930–1980s. – Qualified scientific manuscript. – Kyiv: National Academy of Fine Arts and Architecture, 2020 {In Ukrainian}
6. All-Union Congress of Soviet Architects. November 26-December 3, 1955: Abridged verbatim record. Moscow: State publishing house of literature on construction and architecture, 1956. {In Russian}.
7. Chmelnizki D. (2005) The end of style. To the fiftieth anniversary of the demise of Stalinist architecture. *Project Classic*. Moscow, 2005 – Vol XIII-MMV – pp 142-149. {In Russian}.
8. Chmelnizki D. (2015) S.O.Khan-Magomedov's legacy: meaning, problems, gaps. *Khan-Magomedov readings*. Moscow, Saint Petersburg: Kolo, 2015. – pp. 26-34. {In Russian}.
9. Kukovalska N., Goloborodko O., Protsenko B. (2002) Triumphant arch in the Kiev. Competitive projects in honor of the 300th anniversary of the reunification of Ukraine with Russia: Catalog. – Kyiv: "Sophia of Kyiv". {In Ukrainian}
10. Erofaloff-Pilipchak B. (2010). Architecture of Soviet Kiev. A+C, Kyiv, 2010. {In Russian}
11. Cherkes B.(2008). National identity in the architecture of the city. Lviv Polytechnic, Lviv, 2008. {In Ukrainian}
12. Kovesnikova O. (2013). Formation and realization of author's creative methods of A, Dobrovolsky in architectural practice. *Modern problems of architecture and town-planning*. Kyiv: KNUBA - 2013 - Vol. 33. - pp 63-70. {In Ukrainian}
13. Novosad I (2015). History of building typical residential buildings in the capital of Ukraine, Kyiv. *Modern problems of architecture and town-planning*. Kyiv: KNUBA - 2015 - Vol. 41. - pp 158-161. {In Ukrainian}